

מול האוירה האמריקאנית

מקורביו מספרים, שהיה מעודד תלמידים ערב נשואיהם "להפוך סדרי בראשית" בדירתם החדשה, דהיינו לקבוע את "פינת המשפחה" (ה"דיינג רום" "Dining room") בחדר הגדול והמרווח, שבדרך כלל הועידו אותו למה שקוראים בימינו "סאלון" לאורחים, ואת ה"ליינג רום" ("Living room") לדחוק ב"פינת המשפחה" המסורתית.

ה"ליינג רום" נחשב אתר להינפש, לקרוא עתון, באחת: "להתבטל" בנוסח אמריקה. לעומת זאת ה"דיינג רום" הוא המקום בו מתכנסים כל בני המשפחה יחדיו לסעודת שבת וחג, בו יכול אדם לפתוח ספר יהודי, וללמוד עם חברותא⁷.

ראשיתה של הידרדרות

פעם אחת נסבה שיחתו עם אחד ממקורביו בענין המכשולות שנתרכו בארה"ב בקיום מצות מילה. התבטא רש"פ, כי ההתחלה לכל הפירצות היתה ביום שהשלימו הרבנים במדינה זו עם הרעיון, שלא מוכרחים לדאוג לנוכחות של "מנין" עשרה יהודים בעת שמלים תינוק בבית החולים. בעקבות "קולא" זו התרחש קמעא קמעא התהליך הצפוי: פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה של מצוה יסודית זו, שנכרתו עליה י"ג בריתות, עד שבאו לכסוף לפגוע בעצם המצוה.

"אין ספק", הוסיף, "שאלמלי ניחנו הרבנים דידן במבט מרחיק ראות, כדוגמת ה"חתם סופר" בשעתו, לא היו מתירים את ה"קולא" הראשונה, ולא היינו מגיעים כלל למצבנו העלוב כיום הזה"⁸.

בלא משוא פנים

הוא לא נשא פנים אפילו לגדול שבגדולים. אף לא לרבי אלחנן הגדול, תלמיד ה"חפץ חיים", אשר שיחותיו הביאו את רש"פ לא-פעם לידי בכי ודמעות.

כאשר שהה רבי אלחנן באמריקה, בשנת תרח"ץ, התפרסמה יום אחד ידיעה בעתון "דער מארגן זשורנאל", שהוא עומד להשמיע שיחה מוסרית בפני קבוצה מסויימת של אנשים אשר אין רוח חכמים נוחה הימנה.

כיון שנודע הדבר לרש"פ, וייצר לו מאד, הזדרז וקרא אליו שניים מבכירי תלמידיו, רבנים חשובים, בכדי לשים דבר בפיהם אל רבי אלחנן. הוא הצביע בפניהם על דברי רבינו יונה גירונדי ב"שערי תשובה" (שער שלישי) האומר ש"כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו ד'ולא יהיה כקורח וכעדתו'", ומותר לספר לשון הרע עליו, אבל – לעומת זאת – מי שאינו מחזיק במחלוקת על המתייצבים על דרך לא טוב, הריהו גם כן בלאו, וחובה על כל ירא, אף כי אוהב טהור-לב, להעיר קנאה כי יראה והנה יד שרים וסגנים ב... "

אחר פנה אליהם בקול נגיד ומצוה: "לכו אל רבי אלחנן באכסנייתו אשר במלון "ברודווי סנטראל", וכה תאמרו אליו: "באמריקה היהודית מחכים זה כמה ליהודי אמיתי, איש האמת, אשר לפניו חנף לא יבוא, גם לא תנופה של כסף... הרבה גדולים באו לכאן בעבר, ואף שגם הם לא הביטו על קבוצה זו בעין יפה, בכל זאת הלכו להגיד שמה שיעורים, בגלל הכסף שרצו לקבל מיד העשירים עבור הישיבות שלהם... ובכן, אם גם רבי אלחנן ילך בעקבותיהם, יתברר לכולם שאין יותר אמת בעולם... "

הלכו שני הרבנים אל רבי אלחנן במוצאי שבת, בשעה שהיה יושב בדד בחדרו במלון ושותה כוס חמין – שהיא "מלוגמא" כדברי חז"ל – ומסרו לו את דברי רש"פ כלשונם. השיבם רבי אלחנן: "ידעתי, ידידים, ידעתי מה מתרחש בקרב חוג אנשים זה... ולכן כאשר פנו אלי להרצות שמה שיעור בהלכה, עניתי תיכף ומיד בסרוב מוחלט, כי אמרתי "אין זו ישיבה". אולם, כשחזרו אחר כך ופנו אלי בבקשה להגיד שיחה מוסרית, שוב לא יכולתי לסרב... שכך מקובלני מפי מורי ה"חפץ חיים" וצ"ל שהיה אומר: "אפילו אם קומוניסטים יזמינו אותי להגיד אצלם שיחת מוסר, אלך!"¹⁰

אף על פי כן קיבל רבי אלחנן, בסופו של דבר, את דעתו. שעה קלה אחרי שיצאו מקורבי רש"פ מעל פניו, הביא אליו משהו את הגליון החדש של ה"מארגן זשורנאל" (ליום ראשון), שנדפס בעבירה בעצם יום שבת קודש, ורבי אלחנן התמרמר מאד על כך שהדפיסו בעתון זה את הידיעה על השיחה המוסרית. באותו מעמד התקשר בטלפון עם המארגנים, הוכיחם על פניהם בתרעומת רבה, והודיעם על ביטול השיחה המוסרית¹¹.

ודע מה שתיש

בין תלמידי ה"מתיבתא", שבאו מחוגים שונים, נמצאו מספר צעירים שכבר הספיקו, לפני בואם אליה, "להציץ" בספרי השכלה ופילוסופיה, והציקו